

Карине Арутјунова

АШХАБАДСКЕ ДИЊЕ

КУЋА МОГ ОЦА

У нашој кући одувек су били рапрострти теписи. Азијатство, рећи ће једни, малограђанштина, помислиће други, а трећи ће, не договарајући се, указати на очигледан и бесконачан извор прашине. Да, где су теписи, тамо је и прашина, где је прашина, тамо је и усисивач – његовим зујањем почињале су припреме за дочек гостију или Нове године. Наша кућа је пећина, обложена кожама, место где је топло и безбедно и где мирише на праву храну, то јест на плов – јело које даје ситост и греје у зимске дане. Једним омањим котлом могуће је било нахранити туце њуди!

У нашој кући могло се видети како насред собе на поду (то јест на тепиху) седи, скрштених ногу, сасвим цивилизовани Туркмен Батир и једе плов руком: један, два – и прегршт плова завршава у устима, и све то се не одвија ни најмање неуредно, него, напротив, крајње деликатно, чак уметнички – ми смо, као омађијани, пратили једноставне покрете префињених руку.

Батир је био ђаволски, неописиво леп, и када би се радило о источњачкој бајци, наш гост би обавезно добио улогу вољеног шаховог сина; уосталом, скоро да је тако и било, ако шахом сматрамо првог секретара ЦК.

Вољена шахова деца, мажени синови, посебна каста, плава крв. Управо пред њима су се лако, без шкрипе, отварала сва врата. Они су одрасли, не личећи на своје очеве: не само да су вешто приносили шаку плова устима, него су и играли твист, рокенрол, буги-вуги, лако су прелазили на енглески и имали манире, у најмању руку аристократске.

Да, они су и били аристократе, ти белозуби младићи из другог живота мог оца – из живота, чији ехо је долазио до мене са мирисом зачина, аромом ашхабадских¹ диња, са језгрима ораха, киселкастом мекоћом сувих кајсија, са пелиновом горчином чаја, са особеним покретом којим се шољица стављала на ниски сточић поред миндерлука – волела сам тај покрет и то време, време чаја, плова, изненадних гостију, који су мирисали другачије – на другачији, некако ванземаљски живот и нечувену слободу мирисали су они, ти другови мог тате.

Понекад је долазио загонетни Чурјумов – он је исто тако, прекрштених ногу, седао на тепих; кунем се, то је личило на игру, и одрасли су је играли са очигледним задовољством. Једни су седали на под, други на миндерлук, али у суштини је било исто. Чурјумов је био чудан: за њега се није могло рећи ни да је леп, ни да је шармантан, али нешто необјашњиво привлачно извирало је из мршаваг озбиљног лица – добар дан, дево, како сте, дево? Дева се збуњивала, савијала главу, шарала папучом по поду.

Чурјумов се бавио... тешко је рећи чиме се заправо бавио, али је, краће речено, био ван друштва, ван система. Био је јогин, дисидент и филозоф.

Док су одрасли дуго расправљали уз „Глас Америке” и шуштање сметњи које је пуштао КГБ, у кухињи је заседала моја бака. И не просто заседала, него се страшно бринула. Није баш најбоље схватала о чему то прича завереник (ох, она је то видела, осећала!), чудни Чурјумов. Али једно је она засигурно знала: то се неће добро завршити! Седела је за кухињским столом, руком подупревши браду, издуживши у пролаз уморне ноге у балетанкама (биле су као балетанке, нешто између ципела и папуча, врло удобне).

Бака је седела за столом и бринула. Због намештаја (ама, никаквог намештаја, ни креденца, ни сервиса, само књиге, теписи, полице). Због мршавости и бледила (маминих), немања пристојног зимског капута (то се радило о мени). И још, докле ће више да се разговара неизвесно о чему, када деца већ одавно кљуцају носевима, на шта то личи, и, на крају, главно! – мале недељне залихе гостољубиве породице, која је живела од једне плате, нестајале су на бакине очи, и ако је шахов син јео уметнички и, што се каже, страшно, јогин-завереник Чурјумов жвакао је меланхолично, без посебног одушевљења, али... Оном ко је преживео велику немаштину увек се привиђа приближавање глади, а мени, рођеној у светло време отопљења² су се чинили старачким чудаштвом, и ја сам „избечених очију” утрчавала у кухињу по нову пор-

¹ Ашхабад – престоница Туркменистана. (прим. прев.)

² „Отопљење” – период слобода и могућности да се купе храна и одећа, везује се за време Хрушчова. (прим. прев.)

цију сира или кобасице. „Седе?“ – забринуто се интересовала бака. „Седе!“ – безбрижно сам одговорила ја и отрчавала назад. Откровења чудног Чурјумова била су много интересантнија од бакиних брига. Признајем, помало сам била љубоморна на тај очев живот, у коме још није било мене – видела сам како горе његове очи и како из њих зраче безбрижни осмех, иронија, лукавство, чак му се и глас мењао – све је то било оданде, из оног света у ком су му прошли детињство и младост – догађаји који, како се чинило, нису имали никакве везе са мном, па ипак, тај дуги низ, рекло би се случајних, догађаја довео је до тога да се појавим ја. Теписи су такође одатле. Ја сам тонула у сан, прелазећи дланом по грубој вуни – најмањи тепих био је мој, и ја сам се, морам да кажем, тиме веома поносила. Био је то мој тепих, мој орнамент, моја хиљада и једна ноћ – био је то чаробни лавиринт дуплих чворова и петљи, свет дубоких, врелих нијанси и тонова – пропусница у други живот мог тате.

Тамо је шуштао песак, небо је горело до ослепљујуће белине, слатки парадајз је пуцао, пун сока и жара, сазревало је тврдо бело грожђе, од ког се правило најслађе на свету суво грожђе, тамо су девојчице носиле шарене атласне хаљине и дуге танке кикице, не једну, не две, него много више.

Огроман округао месец осветљавао је дворишта у којима су лајали пси.

Пси. У ноћи између 5. и 6. октобра 1948. године³ један пас ће испод руршевина куће извући деветогодишњег дечака, и тај дечак ће бити мој тата. Осамдесет девет посто становништва ће погинути, ако је веровати статистици – према томе, у осталих једанаест процената наћи ће се породица мог оца. Нико од њих није озбиљно настрадао, осим дечака кога је извукао пас, и једва приметно храмање остаће му за цео живот.

Знате ли како мирише права ашхабадска диња? Знате ли као мирише права ашхабадска диња још пре него што је унесу у кућу, сперу прашину, положи на тањир, направе танки јантарни рез дуж дугуљастог стомачића, исцртаног тајанственим знацима?

Ја знам како мирише кофер у коме се диње котрљају, шуште – тешке, храпаве, пуне сока и клизавих белих семенки. Сећам се буке дворишта у лето, отвореног прозора, мушкарца у светлом мантилу и са беретком на глави, како храмуцка (када је био уморан, то се примећивало), окретање кључа, шкљоцање браве, од чијег звука се и данас трзам.

Тонући у сан, руком прелазим по вуни тепиха, погађајући узорак који расте под прстима – видим како нити, густо сплетене у јарко црвене траке, расту, пулсирају, горе, крваре.

³ Разорни ашхабадски земљотрес, у ком је погинуло између 100000 и 170000 људи. (прим.прев.)

Чвор, још један чвор. Сећам се прича, чујем њихове гласове. Видим кућу, навучене завесе. Кухињу, чајник, госте. Чујем шуштање песка и дисање другог света – онога из ког је дошао мој тата.

ПРАЗНИК

А ноћу је било хладно, затим вруће, а затим – топло и сањиво, као у вагону друге класе.

Као да је све лоше остало позади, а чека нас само добро.

Поломљена рука је зарасла, за домаћи још не дају много, и бог (кога, као, нема) мене воли.

Уместо бога – дека Лењин. Свуда, на свим зидовима – и у фискултурној сали и музичком кабинету. Страшно је добар, и није баш ни толико стар, онако, међу нама – прилично интересантан мушкарац. Очигледно попустљив према дечјим враголијама. Шкиљи на једно око и прстом тако, као да грди, али ништа страшно, скоро као чика Бусик, рођак моје ујна Љаље.

Њих је, заправо, двојица: Бусик и Абраша, Абраша и Бусик. Где има стола, тамо има и њих. Бусик је смешан, округлао, црвеног лица – од његових плавих очију ништа не можеш да сакријеш. Абраша је мало строжи. Али је такође добар. Што је интересно, они се никада не појављују одвојено и за столом седе заједно, обојица тешки, бучни, али ни најмање нису страшни.

– А ево и Јермена! – виче Бусик, подупирући стомаком угао дугачког стола у облику слова Г – чега све на њима, на тим столовима, нема: закуске, главна јела, десерт – најважније је притајити се и сачекати док огромни тањир са месом не отплови изнад твоје главе – правити се да усрдно једеш, седиш пуних уста – а ево и Јермена! – виче Бусик и маше виљушком, а његов стомак поскакује, као да са њим нема везе.

Јермени – то смо ми, наша мала породица, и најглавнији Јерменин је мој тата – мама се не рачуна, она уноси у наручју другог Јерменина, мог новорођеног брацу, коме хитно треба променити пелену.

Бака Роза га баца увис и певуши, и тепа му нешто, румена, несташно се осмехујући.

Тек недавно сам сазнала шта је то тепала моја бака Роза свом јерменском унуку. Ако нисте непоправљиви лицемер и ако имате више од шеснаест година...

„Шејне ејалах” – гукала је моја драга бака, бацајући увис мог брата. На то се брат кидао од смеха и лупешки гледао испод ока, као да је одлично схватао о чему се ради.

Док гости гучу беби, ја успевам да оптрчим обе собе, да процуњам по огромној библиотеци и набијем се у неки удобан угао са новом књигом и некаквим колачем.

Месо, ниси јела месо – одрасли љутито пљескају рукама, врте главама, али не дуго – сви знају да ја слабо једем, само ћу испревртати све по тањиру и опет на крају утећи од стола, и замрети негде код полице са књигама, гутајући – Гогоља? Мајн Рида? О' Хенрија?

Овде ме никада не грде, за домаћи не питају, овде је увек ускусно и топло, мирише на колаче и вишњевачу, овде су још живи Бусик и Абраша, и деда Јосиф, и бака Даша – она што игра на столу – овде горе здравице и кришом бришу сузе.

До понедељка има још пуно – пењем се на столицу и црвеном оловком заокружујем следећу суботу и недељу, и најважније празнике: мој рођендан, новембарске празнике, Нову годину...

То је моја главна тајна.

Ја живим од празника до празника – све остало време умешно имитирам живот. Идем у школу, радим домаћи, излазим у двориште – али то је све тек тако, празнине, паузе које треба нечим попунити, успавати будност.

Питаћете – чију?

То је тако неправедно – то тегобно ишчекивање недеље, та чамотиња, бесмислено попуњавање сваког дана и сата.

Не, ту нема збора – радни дани нису за мене.

Завидим онима, којима је живот – по мом мишљењу – непрестани празник.

Аристима, клоновима, акробатама. Писцима.

Једног дана – маштам ја – доћи ће дан када нећу морати да се трудим над домаћим задацима, фонетиком и аритметичким проблемима, намењеним потпуним идиотима.

„Из тачке А у тачку Б” – како је могуће смислити такву несувислост? Шта може бити глупље и бесмисленије за оног ко је себе одавно припремио да буде велик... рецимо... клоун... или писац, или чак песник.

Ја сажаљиво гледам учитеље – многи су очигледно глупи – на пример, у поређењу са одраслима које познајем...

Глупи су и очигледно несрећни – те старе тетке које носе шињоне, вичу на ученике и очигледно не разумеју моја дугачка откривења у саставима на слободну тему.

Јер ја слободну тему бирам увек.

О чему год да се ради у претходне две – ја гутам пљувачку и исправљам лопатице – слободна тема трепери и, као птица, узлеће над клупама...

До понедељка има још пуно – пењем се на столицу и црвеном оловком заокружујем најважније празнике: мој рођендан, новембарске празнике, Нову годину...

О БЛИЗИНИ

У поређењу са екстровертним Одешанином, Кијевљанин је на страшном губитку. Мада је на добитку када се упореди са Московљанином. Узмимо, на пример, метро. У московском метроу ћуте. Скроз другачије него у кијевском метроу (у Одеси, чини ми се, нема метроа, па немамо са чим да упоредимо). Трамваји се не рачунају. Трамваји су сасвим друга категорија. За возњу трамвајем ја бих много тога дала. Људи који се вољом судбине нађу угурани у исти трамвај, постају или непријатељи или готово рођаци.

Једна тета, у поприличним годинама, поверила ми се већ на другој станици. На петој сам о њој знала готово све. На седмој су ме казнили. Лажне чике са лажним исказницама. Ја, рођена у пристојна совјетска времена, на исказнице са печатима реагујем врло живо. Пошто слабо видим, не удубљујем се у детаље, али само постојање исказница оставља на мене јак утисак. Краће речено, на седмој станици, као што сам већ рекла, лажне чике са лицима професионалних изнуђивача, гробљанских чувара и убица учинили су своје, а тета, која је све време пратила догађај (и то пошто ми је отворила душу и скоро се окумила са мном), није рекла ни реч. Боже мој, та она је видела како сам купила карту и видела је како је расејано вртим у рукама, узнемирена причом о њеном тешком животу, и како је узбуђено једем...

Шта ју је коштало да каже реч-две у моју заштиту? Зато, када су задовољни псеудоконтролори изашли, иста та тета је избечила очи и запиштала – зашто сте дозволили да вас преведу жедну преко воде? Па, то су лажни контролори! И исказнице су им фалсификоване!

Али сада није реч о томе. Трамвај – то је путовање. Догађај. Друга је ствар метро. У метроу је све сувише пристојно. Они, са исказницама, не прилазе му на пушкомет. И нико се не шверцује. Метроом се возе, углавном, пристојни људи. И углавном се не поверавају. Мисле разне мисли, спавају или читају часописе. Па ипак у кијевском метроу ћуте другачије. Московска ћутња је дубља. На већем растојању. Извући човека из таквог ћутања тешко је и чак и непристојно. Дистанца. Превише је туђих. Има и наших, али прилично има и оних који су још више туђи. И оних који су били наши, а постали су... Можда то зависи од ширине вагона? Кијевски су ужи од московских, па су људи, према томе, ближи једни другима.

Не тако, као у трамвају, али знатно, знатно ближе.

КАРИНЕ АРУТЈУНОВА Пише прозу и поезију, слика. Родила се у Кијеву. 1994. године емигрирала у Израел. Од 2008. године живи на релацији Израел–Кијев. Добитница је више значајних књижевних награда. Аутор збирки „Пепео црвене краве” и „Реци црвено”.

Са руског превела и белешку сачинила БРАНКА ТАКАХАШИ